

کشورهای در حال توسعه در اجلاس سیاتل قدرت نمایی کردند

اشاره:

سازمان جهانی تجارت که به دنبال پایان یافتن گفت‌وگوهای دور اروگوئه تشکیل شد، توافقنامه‌هایی را به تصویب کشورهای عضو رساند که روند تجارت جهانی را به سوی آزادسازی بیشتر هدایت کرد.

در این راستا کشورهای در حال توسعه با مشارکت فعال‌تر در تجارت جهانی سعی دارند بر قدرت اقتصادی خود بیفزایند و در حجم مبادلات بازرگانی بین‌المللی سهم بیشتری پیدا کنند. به‌طور قطع هماهنگی و یکپارچگی این کشورها می‌تواند در آینده در تقویت توان رقابتشان در عرصه‌های بین‌المللی بیفزاید. با این حال هنوز بحث دربارهٔ مزایا و مضار عضویت کشورهای در حال توسعه در سازمان جهانی تجارت (WTO) به ویژه در کشورهایی که هنوز به عضویت این سازمان در نیامده‌اند، دنبال می‌شود و نگرانی‌های وسیعی در این زمینه وجود دارد.

خبرنگار نشریه «بررسی‌های بازرگانی» در گفت‌وگو با آقای دکتر حمید بردبران سرگناه رییس دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی، پرسش‌ها و دل‌نگرانی‌های موجود نسبت به عضویت کشورهای در حال توسعه در سازمان جهانی تجارت و نیز فضای حاکم بر نشست سیاتل را جویا شد. با هم ماحصل این گفت‌وگو را می‌خوانیم.

■ آیا کشورهای در حال توسعه از عضویت در سازمان جهانی تجارت استقبال می‌کنند؟

۱۱ تشکیلات اولیه‌ای که به تأسیس سازمان جهانی تجارت منجر شد، به دهه ۱۹۴۰ میلادی بازمی‌گردد که در آن زمان ابتدا موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) تنظیم شد. در تنظیم این پیمان، تعدادی از کشورهای در حال توسعه و پیشرفته حضور داشتند.

در مذاکراتی که پس از تنظیم پیمان گات بین کشورهای یادشده صورت گرفت، کشورهایی چون هند حضور فعال و همیشگی داشتند.

در مذاکرات دور اروگوئه این توافق به‌عمل آمد که سازمان جهانی تجارت تشکیل شود و اینک ۱۳۵ کشور در آن عضویت دارند و حدود ۳۰ کشور در نوبت عضویت هستند.

آمار جاری نشان‌دهندهٔ آن است که

بسیاری از کشورهای در حال توسعه مایل به عضویت در گات و به‌طور طبیعی در سازمان جهانی تجارت هستند.

■ آیا کشورهای در حال توسعه و پیشرفته در چارچوب سازمان جهانی تجارت می‌توانند به منافع مشترک دست یابند؟

۱.۱ در این زمینه نظریه متفاوتی از سوی دو گروه وجود دارد:

گروه اول معتقدند به دلیل قدرت

اقتصادی - سیاسی کشورهای پیشرفته، تصمیم‌گیری‌های آنها به زیان کشورهای درحال توسعه است و به اصطلاح کشورهای یادشده را استثمار خواهند کرد.

گروه دیگر معتقدند سازمان جهانی تجارت سازمانی است که تمامی اعضا در آن دارای حق رأی هستند و کشورهای مختلف می‌توانند از حقوق خود در این سازمان دفاع کنند.

گروه اول استدلال می‌کنند که ۸۰ تا ۹۰ درصد تجارت جهانی بین کشورهای صنعتی و پیشرفته جهان صورت می‌گیرد و لذا کشورهای درحال توسعه در معادلات تجاری جهان محلی از اعراب ندارند.

گروه دوم می‌گوید: ساختارهای کنونی مؤید آن است که کشورها ناچار و ناگزیر از عضویت در سازمان جهانی تجارت هستند، زیرا تصمیم‌گیری‌ها و منافع حاصل از این تصمیم‌گیری‌ها فقط شامل کشورهای عضو می‌شود و اگر کشوری عضو سازمان جهانی تجارت نباشد، متضرر خواهد شد.

من معتقد هستم هر دو گروه تا حدودی حق دارند و درست می‌گویند. حقایق آماری نشان می‌دهد ۹۰ درصد تجارت جهانی بین کشورهای پیشرفته وجود دارد و این‌گونه کشورها به میزان حجم تجارتی که ناشی از اندازه اقتصادی آنها می‌باشد، می‌توانند اعمال نظر کنند. البته باید گفت، اگر کشورهای درحال توسعه عضو سازمان جهانی تجارت نشوند، آیا کشورهای بزرگ از چنین قدرتی استفاده نمی‌کنند؟ پاسخ این است که آری، به‌طور حتم استفاده می‌کنند.

پس باید گفت، واقعیت‌ها نشان‌دهنده آن است که در حال حاضر استثمار کشورهای درحال توسعه از سوی

کشورهای پیشرفته چه عضو سازمان جهانی تجارت باشند یا نباشند، وجود دارد.

نظریه گروه دوم نیز منطقی است. در سازمانی که ۱۳۵ کشور عضو هستند و خیلی از کشورها از جمله چین در تلاش برای عضویت در آن می‌باشند، این امر نشان می‌دهد که به‌طور کلی کشورهای درحال توسعه در مطالعات خود به این نتیجه رسیده‌اند که عضویت در سازمان جهانی تجارت اقدامی صحیح است.

خیل عظیم کشورهایی که در این سازمان عضو هستند و کشورهایی که تمایل به عضویت در سازمان جهانی تجارت را دارند، گویای آن است که تمام آنها منافی را در عضویت در سازمان جهانی تجارت برای خود دیده و یافته‌اند.

واقعیت امروز جهان نشان می‌دهد که به دلیل سیستم تجارت جهانی، معادلاتی که بین تجارت کشورها وجود دارد و نوع روابط تجاری میان کشورها، ضرورت دارد تمام کشورها به ناچار در مجموعه تجارت جهانی عضویت پیدا کنند. برای کشوری که نخواهد تجارت با جهان آزاد داشته باشد و کالایی برای صدور نداشته باشد، به‌نظر می‌رسد عضویت یا عدم عضویت در سازمان جهانی تجارت بی‌تفاوت است یا فوقی ندارد.

کارشناسان عقیده دارند که اگر کشورهای درحال توسعه بخواهند از محل درآمدهای صادراتی خود به توسعه اقتصادی ادامه دهند و راهبرد رشد توسعه صادرات را مبنا قرار دهند، عضویت آنها در سازمان جهانی تجارت ضروری است.

کشورهای در حال توسعه برای آنکه ضررهای ناشی از عضویت در سازمان جهانی تجارت را به حداقل برسانند، چه راهکارهایی را باید دنبال

کنند؟

کارشناسانی که عقیده دارند کشورهای درحال توسعه ناگزیر به عضویت در سازمان جهانی تجارت هستند، می‌گویند، از آنجاکه در اساسنامه سازمان منعی برای ایجاد اتحادیه‌های تجاری منطقه‌ای وجود ندارد، این کشورها باید ابتدا سعی کنند به عضویت در اتحادیه‌های منطقه‌ای، محلی و پیمان‌هایی که درون اتحادیه‌های منطقه‌ای صورت می‌گیرد، درآیند تا ضررهای ناشی از عضویت آنها در سازمان جهانی تجارت کاهش یابد.

در اساسنامه سازمان جهانی تجارت توافق‌های اتحادیه‌های تجاری منطقه‌ای به رسمیت شناخته شده است، لذا توصیه این گروه کارشناسان آن است که کشورهای درحال توسعه در کنار عضویت در سازمان جهانی تجارت باید در یک یا چند اتحادیه منطقه‌ای که عضویت در آنها برایشان امکان‌پذیر است، عضو شوند تا ضررهای ناشی از کاهش تعرفه‌ها، اجازه ورود کالاهای مختلف و غیره کاهش یابد.

اگر کشورهای درحال توسعه بخواهند عضو سازمان جهانی تجارت شوند، آیا ناگزیر به بازکردن بازارهایشان به روی تمامی کالاها هستند یا در این زمینه محدودیتی وجود دارد؟

اساسنامه می‌گوید، اگر دو کشور مزیت خاصی را برای یکدیگر قایل شدند، مطابق مقررات باید در قبال تمام کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت همان رویه را اتخاذ نمایند. البته در برخی کشورها مقررات و یا استانداردهای خاصی وجود دارد که می‌توانند آن را اعمال کنند. برای مثال برخی کشورها مقررات بهداشتی خاصی دارند که بر

اساس آن ورود برخی کالاها را ممنوع می‌کنند.

ورود گوشت گاو به اروپا و یا صدور محصولات دامی و کشاورزی به ژاپن جزو استانداردهایی است که کشورهای اروپایی و ژاپن از آن استفاده می‌کنند و جلوی ورود برخی اقلام را گرفته‌اند. در کشورهای اسلامی نیز به دلیل ممنوعیت‌هایی که به لحاظ دین وجود دارد، آنها می‌توانند جلوی ورود کالاهایی که با دین مبین اسلام مغایرت دارد را بگیرند. البته برای جلوگیری از ورود این‌گونه کالاها باید دلایل موجهی ارائه شود، زیرا موارد متعددی دیده شده است که کشورهای مختلف به این شیوه اعتراض می‌کنند و هیأت داورى که در سازمان جهانی تجارت وجود دارد، به این ادعاها رسیدگی می‌کند و در رأی خود کشورها را محق می‌داند و یا آنها را جریمه می‌کند.

■ عضویت در سازمان جهانی تجارت برای کدام گروه از کشورهای درحال توسعه مقرون به صرفه است؟

□ کشورهایی که محصولات صادراتی ندارند، نباید نگران عضویت یا عدم عضویت در این سازمان باشند. به‌طور اصولی کشورهایی باید عضو سازمان جهانی تجارت شوند که راهبرد صادرات‌گرا داشته باشند.

البته چنین به نظر می‌رسد که در آینده هر گونه امتیازی که در کاهش تعرفه‌ها به وجود آید، فقط مشمول کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت می‌شود. به نظر من در آینده عضویت در سازمان جهانی تجارت برای تمامی کشورها یک امر ضروری محسوب خواهد شد و کشورهای جهان مجبور هستند عضویت این سازمان را بپذیرند. از زمان تشکیل سازمان جهانی

تجارت به کشورهای عضو، ده سال فرصت داده شد تا وضعیت خود را با شرایط این سازمان سازگار کنند. در طول این مدت، کشورهای درحال توسعه عضو می‌بایستی مقررات غیرتعرفه‌ای را به تعرفه‌ای تبدیل کنند و نرخ‌های تعرفه‌ای خود را مطابق استاندارد سازمان جهانی تجارت برقرار نمایند. اگر در وضعیت تجاری و قوانین کشوری نکاتی باشد که با اصول مندرج در اساسنامه سازمان جهانی تجارت مغایر است، باید آن قوانین را به طریق قانونی تعدیل کنند.

فرصت ده‌ساله حدود چهار سال دیگر به پایان می‌رسد و کشورهای درحال توسعه عضو باید وضعیت خود را با شرایط سازمان جهانی تجارت تعدیل کنند.

من مطمئن هستم پس از اتمام این دوره، شرایطی در سازمان جهانی تجارت ایجاد خواهد شد که بین کشورهای عضو و غیرعضو تبعیض قایل شوند. کشورهایی که بخواهند میزان صادراتشان را افزایش دهند، برای عضویت در سازمان جهانی تجارت باید به‌صورت جدی تری فکر و مطالعه کنند. البته از مقوله واردات نیز نباید غافل شوند و اگر عضویت آنها باعث گرانتر شدن کالاهای وارداتی آنان شود، باید این امر را به‌دقت مورد مطالعه قرار دهند.

■ نشست اخیر در سیاتل را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

۱۱ در زمینه نشست سیاتل، نقطه‌نظرات متفاوتی وجود دارد. گروهی عقیده دارند برهم زدن اجلاس سیاتل و تظاهرات مترتب بر آن، در حقیقت به تحریک آمریکا بود، زیرا اکثر کسانی که در آن تظاهرات حضور داشتند، تبعه آمریکا بودند و عضویت در سازمان جهانی تجارت را به زیان منافع خود

می‌دیدند. از جمله این افراد کشاورزان آمریکایی بودند که عقیده دارند حضور آمریکا در این سازمان و شرایط و مقررات حاکم بر سازمان جهانی تجارت به زیان آنان است.

گروه دیگر که آقای کلیتون نیز از جمله آنان بود، معتقد بودند اجلاس سیاتل پیروزی یک نوع دمکراسی بر قواعد تجاری بود. نظر کلیتون در حقیقت مؤید آن بود که کشورهای درحال توسعه با اتحادی که بین آنان برقرار شده بود، از منافع خود در سازمان جهانی تجارت حمایت کرده‌اند و در حقیقت موضوع حق رأی کشورها نمود عینی پیدا کرد و چون کشورهای درحال توسعه تعدادشان بیش از کشورهای پیشرفته است، توانستند شرایط را به نوعی تبدیل کنند که خواسته‌هایشان به جلسه تحمیل شود و قدرت‌نمایی کنند.

به نظر من آنچه در اجلاس سیاتل حاکم شد، نظریه کشورهای درحال توسعه بود، زیرا توانستند بعضی از مفادی را که در ذهنشان بود، در دستور جلسه قرار دهند و اجازه ندهند مسایلی که سرنوشت آنان را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد، در یک جلسه به نتیجه و اتمام برسد. در واقع کشورهای درحال توسعه توانستند تصویب کنند که جلسه بعدی در ژنو تشکیل شود و بین جلسه سیاتل و ژنو با فرصت بیشتر به مطالعه بپردازند و با آمادگی کامل وارد اجلاس ژنو شوند. این امر موفقیتی برای کشورهای درحال توسعه محسوب می‌شود. وجود چنین کشورهایی در سازمان جهانی تجارت به دلیل حق رأیشان می‌تواند منجر به اعمال خواسته‌های آنها شود.

اگر این موضوع را مثبت تلقی کنیم، به نظر می‌رسد عضویت کشورهای درحال توسعه در سازمان جهانی تجارت بیش از

گذشته موجه خواهد شد، زیرا اجلاس سیاتل نشان می‌دهد که اگر این کشورها درون مجموعه سازمان جهانی تجارت نبودند، در حقیقت می‌بایستی تابع تصمیماتی باشند که دیگران برای آنها می‌گرفتند. اما با حضورشان در این مجموعه توانستند در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت نمایند.

■ پس شما اجلاس سیاتل را یک اجلاس یا «دست‌آورد مثبت» برای کشورهای در حال توسعه تلقی می‌کنید؟

□ ظاهر امر نشان می‌دهد کشورهای در حال توسعه توانستند به طریق صحیحی نظرات خود را اعمال کنند. شنیده‌های من از این اجلاس مؤید موفقیتی برای کشورهای در حال توسعه است، اما قرار است تصمیم‌گیری‌ها به اجلاس بعدی موکول شود. بدیهی است از بعد تصمیم‌گیری، جلسه با شکست مواجه شد، چون به تصمیمات مشخصی نرسید. اما از اینکه کشورهای در حال توسعه توانسته‌اند جلسه را در جهت بررسی و مطالعه بیشتر روی مسایل به تعویق اندازند، این امر یک پیروزی برای آنها محسوب می‌شود.

■ نظر به اینکه اکثر قریب به اتفاق کشورهای اسلامی جزو کشورهای در حال توسعه هستند، آیا عضویت در سازمان جهانی تجارت ایدئولوژی و اصول اسلامی آنها را تحت الشعاع قرار نمی‌دهد؟

□ در تمامی سازمان‌های بین‌المللی، اصل احترام به مسایل ایدئولوژیکی رعایت می‌شود. در سازمان‌های بین‌المللی اصولاً با توجه به اصل ایدئولوژی کشورها، همکاری‌های تجاری رعایت می‌شود. به‌طور کلی سازمان‌های جهانی به

عقاید و اصول کشورها احترام می‌گذارند.

■ در سازمان جهانی تجارت اکثر تسهیلات تجاری به کشورهای پیشرفته تعلق می‌گیرد و یا به کشورهای در حال توسعه؟

□ تفکیک بین کشورهای در حال توسعه و پیشرفته در سازمان جهانی تجارت وجود ندارد. در دستور جلسه‌ها آنچه که مورد نظر است، موضوع تسهیلات تجاری است.

سازمان جهانی تجارت به ابعاد مختلف کالاها و خدماتی که می‌خواهد در مجموعه جهانی مورد مبادله و دادوستد قرار گیرد، می‌پردازد.

به لحاظ این که حجم عمده تجارت بین کشورهای توسعه یافته است، گفته می‌شود برگ برنده دست این کشورها است. زیرا قدرت چانه‌زنی بیشتری دارند و در جهت منافع خودشان رفتار می‌کنند. از این بعد می‌توان بین کشورهای پیشرفته و در حال توسعه در سازمان جهانی تجارت تفکیک قایل شد.

در سازمان جهانی تجارت هیچ‌گاه تصمیمات برای یک کشور خاص اتخاذ نمی‌شود، بلکه اصول و تصمیمات همه کشورها را متأثر می‌سازد. ذکر این نکته ضروری است که کشورهای پیشرفته مثل ژاپن و کشورهای اروپایی که مدتهاست عضو سازمان جهانی تجارت هستند، عملاً دیده می‌شود این کشورها در جهت حفظ منافع خودشان گام برمی‌دارند و هر جا که ایجاب کرده است، قدرت خودشان را ثابت کرده‌اند. قضیه جنگ موز مدت‌ها بحث روزنامه‌ها و مجلات کشورهای پیشرفته بود.

این امر نشان‌دهنده آن است که علی‌رغم آنکه کشورهای پیشرفته شعار می‌دهند، «آزادی تجارت» را قبول دارند، اما در حقیقت منافع ملی‌شان بر همه چیز

ترجیح دارد. لذا از یک سو در سازمان جهانی تجارت عضو هستند و از منافع آن حمایت می‌کنند و از سوی دیگر گوشه چشمی به منافع خودشان دارند. با این وصف طبیعی است که کشورهای در حال توسعه چنین ذهنیتی را داشته باشند که ضمن آنکه می‌خواهند منافع سازمان منظور شود، منافع ملی خود را نیز حفظ کنند.

■ به نظر شما بهتر نیست کشورهای اسلامی که به‌طور عمده در حال توسعه هستند، ابتدا تشکیل اتحادیه‌های منطقه‌ای بدهند، سپس عضو سازمان جهانی تجارت شوند؟

□ اگر بتوان یک اتحادیه تجاری بین کشورهای اسلامی تشکیل داد و برای مثال یک اتحادیه تجاری - گمرکی بین کشورهای حاشیه خلیج فارس تشکیل داد، به‌طور قطع در قالب چنین اتحادیه‌ای می‌توان منافع ملی کشورهای عضو را حفظ کرد، ضمن آنکه اگر هر یک از آنها عضو سازمان جهانی تجارت شدند، در آن قالب هم موفقیت بیشتری کسب خواهند کرد. لذا به نظر من کشورهای در حال توسعه باید به‌طور جدی به فکر اتحادیه‌های منطقه‌ای باشند.

■ عضویت کشورهای در حال توسعه در سازمان جهانی تجارت به چه بخش‌هایی از اقتصاد و فرهنگ این کشورها لطمه وارد می‌سازد؟

□ هر کشور از جمله کشورهای در حال توسعه، هنگامی که عضو سازمان جهانی تجارت می‌شوند، باید تمامی مقررات و قوانین آن سازمان را بپذیرند. برای مثال یکی از نگرانی‌های فرانسه که جزو کشورهای پیشرفته محسوب می‌شود، این است که تحت تهاجم فرهنگی آمریکا قرار گرفته است و

فرانسوی‌ها معتقدند مبادلات فرهنگی با آمریکا به سود آمریکا است. آنها می‌گویند چون حجم محصولات فرهنگی آمریکایی‌ها بیش از تولیدات فرهنگی فرانسه است، در نتیجه مبادلات فرهنگی با آمریکا به ضرر آنان تمام می‌شود.

کشورهای درحال توسعه به لحاظ آنکه حجم مبادلات آنان را بیشتر واردات تشکیل می‌دهد تا صادرات، از این قاعده مستثنی نیستند، لذا آنها نیز معتقدند در ارتباطات تجاری ضرر می‌کنند.

نکته قابل توجه این است که اگر کشوری دارای صادرات باشد، باید از عضویت در سازمان جهانی تجارت خوشحال باشد، چرا که هیچ منعی برای صدور کالاها ندارد.

■ چرا در چین برخی موافق و برخی مخالف عضویت در سازمان جهانی تجارت هستند؟

۱. موضوع عضویت چین در سازمان جهانی تجارت جنبه سیاسی پیدا کرده است. به نظر می‌رسد طولانی شدن فرآیند عضویت چین در سازمان جهانی تجارت کمی غیرعادی می‌باشد و عده زیادی معتقد هستند که آمریکایی‌ها مانع ورود چین به این سازمان هستند. ورود هیأت آمریکایی به چین و مذاکره بر سر عضویت چین در سازمان جهانی تجارت نشان‌دهنده آن بود که مانع بزرگ عضویت چین در این سازمان، همانا آمریکا است. عده‌ای که موافق عضویت چین در سازمان جهانی تجارت هستند، معتقدند کشورشان به شدت به سوی گسترش صادرات می‌رود و حجم صادرات هر ساله افزایش چشمگیری می‌یابد، در نتیجه عضویت در این سازمان صادرات آنها را افزایش می‌دهد و درآمد حاصل از صادراتشان صرف توسعه چین خواهد شد.

به نظر من کشور بزرگی چون چین باید به سوی صادرات بیشتر گام بردارد و موانع صادراتی را از سر راه خود بردارد. مخالفان عضویت چین در سازمان جهانی تجارت نیز دلایلی چون استثمار شدن و مورد هجوم فرهنگی قرار گرفتن را عنوان می‌کنند. آنها معتقدند که در اثر عضویت در سازمان جهانی تجارت کالاهایی وارد کشورشان می‌شود که ضروری نیست. البته چین تمام تلاش خود را به کار گرفته است تا عضو این سازمان شود.

■ برخی کشورهای درحال توسعه که صادرکننده مواد غذایی هستند، عقیده دارند ورود به سازمان جهانی تجارت برای آنها زیان‌آور است. نظر شما چیست؟

۱. برخی کشورهای درحال توسعه عقیده دارند که به دلیل حمایت‌هایی که در کشورهای پیشرفته از بخش کشاورزی می‌شود، و یارانه‌هایی که برای این بخش در نظر گرفته می‌شود، قیمت‌ها به قدری پایین و کیفیت تولیدات به حدی بالا است که کشورهای جهان سوم قادت رقابت خود را با کالاهای وارداتی خارجی از دست می‌دهند و چون قسمت اعظم صادرات این کشورها مواد اولیه یا محصولات کشاورزی است، لذا در این مبادله زیان خواهند دید.

دلیل عمده زیان کشورهای درحال توسعه در مبادله کالاهای کشاورزی با کشورهای پیشرفته، پرداخت یارانه به محصولات کشاورزی در کشورهای پیشرفته است.

■ چرا در سازمان جهانی تجارت سطح دستمزدها بین کشورهای مختلف یکسان نیست؟

۱. در اجلاس سیاتل یکی از بحث‌های مهم، بحث نیروی کار بود. در

کشورهای پیشرفته میزان دستمزد چند برابر کشورهای درحال توسعه است و اگر تولید در کشورهای درحال توسعه دارای مزیت نسبی باشد، یکی از دلایل آن، پایین بودن دستمزد نیروی کار است.

اگر بنا باشد دستمزدها در کشورهای درحال توسعه به سطح کشورهای پیشرفته برسد، کشورهای درحال توسعه مزیت نسبی در هزینه تمام‌شده کالا را از دست خواهند داد. لذا کشورهای پیشرفته به دنبال آن هستند که با افزایش دستمزدها در کشورهای درحال توسعه، مزیت نسبی در تولید کالا در این گونه کشورها را از بین ببرند.

■ آیا در یک جمع‌بندی می‌توان گفت در هزاره سوم میلادی، نقش کشورهای درحال توسعه در سازمان جهانی تجارت افزایش خواهد یافت؟

□ به‌طور قطع چنین خواهد شد! تحلیل‌های مختلف از اجلاس سیاتل گویای آن است که موفقیت کشورهای درحال توسعه در این اجلاس و قدرت‌نمایی آنها مقابل کشورهای پیشرفته، شاید کشورهای پیشرفته را بر آن دارد که سازمان جهانی تجارت را منحل کنند.

اگر این تحلیل صحیح باشد، مؤید آن است که امروز کشورهای درحال توسعه توانسته‌اند به قدرتی دست یابند که منافع خود را در سازمان جهانی تجارت حفظ کنند و به‌طور قطع با افزایش تعداد آنها در این سازمان قدرتشان افزون‌تر خواهد شد.